

Motion till riksdagen 2018/19:2463

av **Andreas Carlson m.fl. (KD)**

Brottsoffer

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över det offentliga stödet till brottsofferjourer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka avgiften till Brottsofferfonden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att medling ska erbjudas oberoende av gärningsmannens ålder och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en nationell samordnare för medling och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisens arbetsätt, kunskapslyft för de som kommer i kontakt med brottsoffer och information till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kommuners skyldighet att finansiera brottsofferstöd och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av skadeståndsnivåerna och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om automatisk utbetalning av skadestånd och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en s.k. civilkuragelag och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stödcentrum för unga brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att möjliggöra att vittnen i vissa fall avlägger sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den kristdemokratiska rättspolitikerna bygger på insikten om människans ofullkomlighet. Brottlighet har alltid förekommit och kommer alltid att förekomma. Ett fungerande rättssamhälle förutsätter att de som bryter mot lagen lagförs och straffas. Det är viktigt för att skydda laglydiga, ge brottsoffer upprättelse och för att upprätthålla ett signal-system om vad som är rätt och fel, men också för att ge förbrytaren möjlighet att sona sitt brott. Människan är en moralisk varelse som hela tiden har ansvar att förhålla sig till vad som är rätt och fel.

Rättvisa handlar om det rätta handlandet i relation till våra medmänniskor. Rättvisa är ett grundvärde, som i en samhällsgemenskap förutsätter en balans mellan alla människors intressen, rättigheter och skyldigheter. Denna rättvisabalans rubbas när någon begår ett brott och handlar orätt. I många fall har gärningsmannen med uppsåt låtit sin handlingsfrihet gå ut över andras rättigheter att förverkliga grundläggande värden. Det är då det offentliga uppgift att skipa rättvisa och att återställa balansen så långt det är möjligt.

Det är en väsentlig skillnad mellan att vara brottsoffer och att vara drabbad av exempelvis en olyckshändelse eller naturkatastrof. Brottsoffret är berättigat till upprättelse. Denna erhålls bland annat genom att gärningsmannen tar sitt straff och sonar sitt brott. Samhället ska återställa en rättvisa när en orättvisa har blivit begången.

Straffet innebär en upprättelse för brottsoffret då omvärlden erkänner kränkningen, det offentliga tydliggör skuldfrågan och brottslingen får ta ansvar för sina handlingar. Den som har tagit sitt straff har sonat sitt brott och har med det återupprättats som moralisk person. Man har fått en chans att i andras ögon återinträda i samhället som en ansvarstagande person. Straff är därför ett nödvändigt inslag i rättsskipningen. Påföljden tjänar flera ändamål: den ska ge upprättelse åt brottsoffret, den ska avhålla förövarna från nya brott och uppmuntra till ånger och den ska avhålla andra från liknande handlingar och skydda samhället. Det ska också så långt som möjligt tillförsäkras att förövaren gottgör brottsoffret ekonomiskt.

Hela rättskedjan ska genomsyras av ett tydligt brottsofferperspektiv där brottsdrabbade får ökad uppmärksamhet. Detta innefattar ett respektfullt och korrekt bemötande av de aktörer som kommer i kontakt med brottsoffret, samt upprättelse genom att rättsväsendet gör sitt yttersta för att klargöra skuldfrågan, utdöma rättvisa straff och att skadestånd betalas ut. Hanteringen av brott mot ungdomar är rättssamhällets ”skyltfönster” gentemot denna generation. Fungerar polisens, åklagarnas och domstolarnas insatser stärks förtroendet, annars riskerar det att undergrävas. Stödcentrum för unga brottsoffer har dessutom visat att det finns förhöjd risk att unga brottsoffer som inte får rätt stöd själva begår brott. Därför är det av stor vikt att ta brott mot unga på största allvar.

Ett brott är en allvarlig kränkning, oavsett offrets ålder. Till de erfarenheter som unga brottsoffer vittnar om hör att vuxna funnits i närheten och sett, eller borde ha sett, vad som pågick men valt att titta bort. Det är, inte minst för unga brottsoffer, centralt att brottsoffret får upprättelse för den kränkning som brottet utgör. I de fall också gärningsmannen är ung utreds inte alltid brottet, och domstolsprocess och straff uteblir. Därigenom går brottsoffret miste om viktiga delar i bearbetnings- och upprättelseprocessen.

Samordningen mellan samhällets insatser för brottsoffer är ofta bristfällig. Bland annat uppfattar många polisens förundersökning som ifrågasättande. Alltför ofta väljer

åklagaren att lägga ner utredningen eller att inte väcka åtal. Det händer också att försäkringsbolag eller Brottsoffermyndigheten inte betalar ut något skadestånd, trots att detta blivit utdömt. Kunskapsnivån kring hur sårbar en ung person kan vara efter ett brott är inte tillräcklig i de yrkeskategorier som möter unga brottsoffer. Att vara ung och brottsutsatt kan därigenom många gånger upplevas som en serie av kränkningar, snarare än ett enda traumatiskt tillfälle.

Sätt brottsoffret i fokus

Länge dominerades svensk kriminalpolitik av ett tänkande som fokuserade på ökad förståelse för brottslighetens orsaker och vilka samhällsliga faktorer som påverkade den kriminelles beteende och handlingar. Detta var naturligtvis viktiga perspektiv, men om tyngdpunkten hamnar där riskerar brottsoffret att få en alltför undanskymd roll. Exempelvis kom frågorna om straffsatser nästan uteslutande att handla om huruvida långa eller korta straff var bäst för att förebygga brott. Hur brottsoffret och dess anhöriga, de som de facto råkat ut för en kränkning, upplevde straffet – om de upplevde det som att rättvisa skipats – ansågs länge som närmast irrelevant.

I slutet av 1980-talet började allt fler intressera sig för brottsoffrets situation, bland annat utifrån FN:s deklaration från 1985 om brottsoffers rättigheter. Brottsofferjourer växte fram runtom i landet. I Sverige infördes 1988 lagen om rätten till målsägarbiträde och samma år lagen om besöksförbud för vissa gärningsmän. Den borgerliga regeringen bildade 1994 Brottsoffermyndigheten och instiftade Brottsofferfonden. I socialtjänstlagen infördes det 2001 en skyldighet för kommunerna att erbjuda stöd till brottsoffer.

Bemötandet av brottsoffer är dock fortfarande i flera avseenden än idag bristfälligt. Den drabbade möter ifrågasättande, upplever sig fastna i byråkrati och får inte alltid rätt stöd. Den som har tilldömts ett skadestånd i domstol kan inte räkna med att få beloppet utbetalt.

För vissa brottstyper är anmälningsbenägenheten oacceptabelt låg. Det rör exempelvis personrån mot ungdomar. Detta kan tyda på låg tilltro till att rättsväsendet kan klara upp dessa brott och skydda brottsoffret.

Gärningspersonens ålder är i alltför hög grad avgörande för straffet. Detta är ett uttryck för att man nästan räknat bort straffets betydelse för brottsoffrets upprättelse. Ett exempel på detta är när unga våldtäktsmän får relativt låga straff, vilket riskerar att sända fel signaler till brottsoffret. Vi anser att ungdomar som begår brott måste mötas av konsekventa reaktioner. Det är viktigt att åtgärderna är tydliga för att förhindra att ungdomar fastnar i kriminalitet. En person som idag är mellan 18 och 21 år och som döms för brott får lindrigare straff än vad en vuxen person hade fått för samma brott. Det kan få till följd att två personer som begått samma brott, men har olika ålder, kan få väsentligt olika straff. Då vissa ungdomar har hunnit återfalla i brott flera gånger vill vi att man ser över den generella nedsättning av straffet som unga bedöms efter. När det gäller ungdomar över 18 år är de dessutom myndiga i lagens mening och har samma rättigheter och skyldigheter som alla andra medborgare i Sverige, och en myndig person ska ta ansvar för sina handlingar. Vi anser därför att straffrabatten för unga gärningsmän mellan 18 och 21 år bör ses över. Det har tillkännagivits av riksdagen till regeringen, som tillsatt en utredning som snart väntas lämna sina förslag. Det är angeläget att frågan skyndsamt bereds.

De skadestånd som tilldöms i Sverige är låga både i ett internationellt perspektiv och i förhållande till vad allmänheten anser vara en rimlig nivå. Skadestånden för kränkning

i samband med brott står inte i rimlig proportion till de belopp som utdöms i samband med andra typer av kränkningar. När en person nekas inträde på en krog utifrån någon av diskrimineringsgrunderna, eller när en person är misstänkt för brott och frihetsberövas, uppgår skadestånden till betydligt större summor än vad som utgår till ett våldsbrottsoffer. Justitiekommittén hänvisade vid behandling av denna fråga under riksmötet 2015/16 till att det är rättstillämpningens uppgift att avgöra skadeståndsnivåer. Utskottet hänvisar också till en 15 år gammal proposition (2000/01:68). Vi menar att tiden är mogen för en översyn av skadeståndsnivåerna. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Stöd till föreningar

De ideella organisationerna har stor betydelse för att förebygga våld, hjälpa dem som har utsatts för brott och vara ett stöd för personer som vill lämna kriminalitet och/eller missbruk. Det finns i dag närmare 100 brottsofferjourer i Sverige, med över 6 000 medlemmar som sammanlagt lägger ner cirka 100 000 ideella timmar varje år. Genom brottsofferjourerna kan offret få en ideell brottsofferstödare. Brottsofferstödjaren kan exempelvis följa med vid rättegången.

I alla landets tingsrätter finns det volontärer som, helt utan ersättning, ställer upp som stöd för målsägande och vittnen. De finns där för att informera och ge stöd åt den som känner sig rädd och orolig. Stödverksamheten finansieras idag i huvudsak ur Brottsofferfonden och genom donationer från företag, men saknar helt finansiering från statens sida. Stödet till brottsoffer och vittnen i rättegångar är idag underfinansierat. Det vore rimligt att staten gick in och finansierade en del. Kristdemokraterna vill öka statens finansiering av vittnesstödet. Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket bör få i uppdrag att se över hur ett sådant ekonomiskt stöd ska vara utformat för att förbättra vittnesstödsverksamheten.

Till stor del har det statliga stödet till den ideella sektorns arbete med brottsoffer utgjorts av projektbaserade pengar som utbetalats under begränsade tidsperioder. Staten har flera olika finansieringskanaler för det lokala brottsofferstödjande arbetet. Dels fördelas bidrag till centralorganisationerna Roks och SKR via Socialstyrelsen, dels kan lokala kvinnojourer tillsammans med kommunen söka bidrag hos länsstyrelsen. För att skapa kontinuitet och långsiktighet i verksamheterna är det angeläget att stödet blir förutsägbart. Därför föreslås att statens bidrag till föreningar som verkar inom brottsoffersektorn ska fördelas direkt till de lokala verksamheterna av Brottsoffermyndigheten. Det statliga ekonomiska stödet till de lokala ideella brottsofferstödjande verksamheterna bör vara långsiktigt och inte projektbaserat. Brottsofferjourerna arbetar med ideella resurser och knappa medel. Kristdemokraterna vill stärka detta arbete. Våra förslag framförs i utgiftsområdesmotion 4 Rättsväsendet.

Sveriges Kvinnojourers Riksförbund, SKR, som 2015 bytte namn till Unizon, bildade 1996 16 kvinnojourer. Kvinnojourerna, som finns runt om i landet, är nu 130 till antalet och bedriver bland annat rådgivning och stöd samt skyddade boenden för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Att stödet till brottsutsatta kvinnor sker genom den ideella sektorn sänker tröskeln för enskilda kvinnor att ta kontakt. Det är viktigt att kommunerna tar ett stort ansvar för att stödja denna verksamhet ekonomiskt. Kristdemokraterna vill även stärka den statliga finansieringen, vilket framförs i utgiftsområdesmotion 4 Rättsväsendet.

Den första tjejjouren startade 1996 och finns fortfarande som Stockholms Tjejjour. Idag finns över 70 tjejjouurer runt om i landet. Tjejjouurer arbetar ofta mer förebyggande än kvinnojourerna med syftet att tjejerna inte ska behöva ta kontakt med en kvinnojour senare i livet.

Kristdemokraterna satsar därför 100 miljoner kronor per år på kvinno- och tjejjouurer till och med år 2020. Satsningen finns i utgiftsområde 13, anslag 3:1.

Utöver de satsningar som vi gör på brottsoffer- och kvinnojourer i vårt budgetalternativ ser vi ett behov av en översyn av det offentliga stödet till brottsofferjourerna med motivering enligt ovan för att säkerställa långsiktighet. Detta bör ges regeringen till känna.

Straffen för brott mot person

Straffen för brott mot person ska i högre grad grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde snarare än brottslingens ålder. Sett ur brottsoffrets perspektiv är straffet i viss mån ett mått på hur allvarligt samhället ser på den kränkning som man blivit utsatt för. Straffets storlek har därför betydelse för offrets känsla av upprättelse. Därför bör straffen i högre utsträckning än idag grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde. Hänsyn ska tas till brottslingens ålder, tidigare brotts historia och andra faktorer, men inte i lika hög grad som idag. Riksdagen biföll Kristdemokraternas förslag att straffen i högre utsträckning än i dag ska grunda sig på den brottsliga handlingens straffvärde. Därmed har riksdagen tillkännagivit detta för regeringen. Regeringen har tillsatt en utredning, Ungdomsreduktionsutredningen (dir. 2017:122), som ska redovisas 21 december 2018. Direktiven saknar hänvisning till det tillkännagivande riksdagen riktade mot regeringen, vilket är olyckligt, men förslagen kan delvis komma att motsvara riksdagens ambition. Det är därför angeläget att regeringen skyndsamt återkommer med förslag till riksdagen när utredningen lämnats. Kristdemokraterna genomförde, i regeringsställning med Alliansen, flera reformer för att sätta fokus på brottsoffret och brottsoffrets upprättelse. Straffen för grova våldsbrott skärptes. Nyligen har den utredning som Alliansen tillsatte om bland annat en samtyckeslag och andra straffskärpningar för sexualbrott (SOU 2016:60 Ett starkare skydd för den sexuella integriteten) blivit lag. Det var både efterlängtat och välkommet att Sverige fick en samtyckeslag. Tyvärr finns mer att göra. Ett av regeringens förslag var att höja straffen för grov våldtäkt, vilket Kristdemokraterna instämmer i. Men det är betydligt vanligare att gärningsmän döms för våldtäkt av normalgraden, och vi anser att det behövs straffskärpningar även här. Vi föreslår därför att minimistraffet för våldtäkt höjs från två till tre års fängelse. Detta bör ges regeringen tillkänna. De som begår brott ska bli straffade och brottsoffer ska synliggöras så att de kan återvinna tryggheten. Straffen ska stå i proportion till brottet så att brottsoffret får upprättelse, och brottslingen ska kunna sona sitt brott och få möjlighet till en ny chans. Kristdemokraterna har varit med och genomfört en rad straffskärpningar med fokus på grova våldsbrott. Avsikten var att väsentligt skärpa de straff som döms ut. Men reformen har inte fullt ut fått önskat genomslag. För att de allvarligaste brotten ska straffas hårdare har vi därför föreslagit att minimistraffen ska höjas för ett antal brott. Syftet med förändringarna har varit att få till en ökad spridning av utdömda påföljder och därmed en mer proportionerlig tillämpning av straffskalan. Det finns ibland en obalans i straffskalorna, där våldsbrott och sexualbrott ofta straffas mycket lindrigare än exempelvis ekonomisk brottslighet och narkotikabrott.

Ökad inbetalning till Brottsofferfonden

Den summa som brottslingen betalar till Brottsofferfonden bör utökas till 1 000 kronor. Brottsofferfondens syfte är att ge ekonomiskt stöd till brottsofferprojekt och viktimo-logisk forskning. Brottsofferfonden byggs huvudsakligen upp av en särskild avgift som varje dömd person ska betala om brottet kan straffas med fängelse samt den dagliga avgiften för fotboja. Idag är denna avgift 800 kronor. Den bör utökas till 1 000 kronor. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Medling

Kommunerna ska bli skyldiga att alltid erbjuda medling även i de fall där gärningspersonen uppfyller medlingslagens kriterier, oavsett de inblandade personernas ålder. En nationell samordnare för medling ska tillsättas med uppdraget att sprida fungerande verksamhet i landet.

Medling innebär att en gärningsman och en målsägande möts inför en medlare för att tala om brottet och följderna av detta. Den skall ske i bägge parterns intresse. Att en förövare kan be om ursäkt och få insikt om skadorna av sitt handlande kan vara än mer effektivt när det gäller ungdomar. Medling fyller en viktig funktion för att gärningsperson ska inse vilka konsekvenser det egna handlandet får för andra människor och fungera som en delåtgärd mot att gärningspersoner inte ska återfalla i brottslighet. Medling kan också ses som en rehabiliteringsåtgärd för den som utsatts för brott. Här kan brottsoffret få svar på frågor om varför brottet inträffade och i bästa fall minska rädslan för gärningsmannen.

Idag är kommunerna skyldiga att erbjuda medling då gärningspersonen är under 21 år. Detta innebär återigen att gärningspersonens förhållanden står i fokus. Kommunerna borde vara skyldiga att erbjuda medling oavsett de inblandade personernas ålder.

Socialstyrelsen har följt upp medlingsverksamheten i Sverige och funnit att den inte fungerar som det var tänkt i alla kommuner. Därför bör en nationell samordning för medling inrättas, som kan tydliggöra och följa upp samverkansparternas uppdrag och ansvar. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Anmälingsstatistik

2017 anmäldes 1 514 902 brott i Sverige. Det brott som uppmärksammats mest under den senaste tiden torde vara det dödliga våldet. Det har ökat kraftigt. 2008 anmäldes 209 fullbordade mord, dråp samt misshandel med dödlig utgång, som statistiken kategoriserar. 2017 hade den siffran mer än fördubblats, till 436. Av de brott mot enskild person som rapporteras i Brottsförebyggande rådets förra nationella trygghetsundersökning (NTU 2016) uppges 26 % vara anmälda till polisen. Det är en tillbakagång till nivån då undersökningen inleddes 2005. Då låg anmälingsbenägenheten på 24 procent 2005. Därefter ökade den till 33 procent 2010, för att ligga på samma nivå till 2014, då andelen brott mot person som uppgavs vara anmälda till polisen minskade och återgick till samma nivå som när undersökningen inleddes.

I NTU 2016 uppgav 13,3 procent att de under 2015 utsattes för någon eller några av de brottstyper som kallas brott mot enskild person. Dessa brottstyper är misshandel, hot,

sexualbrott, personrån, bedrägeri eller trakasserier. Det är en ökning jämfört med föregående år 2014 då andelen var 11,3 %. Störst var ökningen för hot, sexualbrott och trakasserier.

Anmälningssbenägenheten är högst för allvarlig misshandel (61 %) och lägst för sexualbrott (9 %). År 2015 var andelen personer som uppgav att de blivit utsatta för sexualbrott 1,7 procent. Det är en kraftfull ökning jämfört med 2014, då 1,0 procent uppgav att de hade blivit utsatta. Utsatthet för sexualbrott är betydligt vanligare bland kvinnor än bland män och vanligast i åldersgruppen 20–24 år. Den vanligaste brottsplatsen är en allmän plats, och det vanligaste är att gärningspersonen är okänd för den som har utsatts.

Sedan början av 1980-talet har antalet anmälda fall av misshandel i Sverige mer än tredubblats. Sedan 1997 har antalet sjukvårdsbehandlade på grund av misshandel legat relativt konstant.

Den senaste Nationella trygghetsundersökningen från 2018, har bara delvis presenterats. Men den ger också en allvarlig bild av läget. Mellan 2014 och 2017 ökade den självrapporterade utsattheten för brott markant. Hoten ökade med 45 procent, trakasserier med 34 procent, misshandel med 37,5 procent, personrån med 116 procent sexualbrott med häpnadsväckande 220 procent. Sexualbrottens särskilda ökning behöver lyftas mer och undersökas grundligt. 2017 svarade 34 procent av alla kvinnor mellan 16 och 24 år att de utsatts för sexualbrott det senaste året. Sammanlagt hade 10,7 procent av alla kvinnor och 1,6 procent av alla män utsatts för sexualbrott. 20 procent av alla kvinnor oroar sig för att bli utsatt för sexualbrott och 44 av alla kvinnor känner sig otrygga om de går ut i det egna bostadsområdet sent på kvällen. Detta är rekordsiffror. Utsattheten för just sexualbrott har exploderat sedan 2014. Även otryggheten har ökat. En del kan troligen förklaras med en ökad medvetenhet om vad som är ett brott, att fler vågar tala öppet och anmäla. Antalet anmälda sexualbrott har ökat från 14 342 2008 till 21 991 2017. En del av den ökade utsattheten kan också grunda sig i den uppmärksamhet som metoo-rörelsen fick under 2017 och 2018. En våg av övergrepp avslöjades, och med dem en våg av avslöjanden av personer, kulturer och institutioner som möjliggjort dessa. Metoo kan dock inte förklara hela uppgången. För utsattheten för sexualbrott har ökat kraftigt sedan 2014, varje år. Det är en av de största frihetsinskränkningarna för unga kvinnor. Att mer än en tredjedel av dem utsatts för sexualbrott och nära hälften avstår från att gå ut i sina egna bostadsområden på kvällen är ett oerhört problem, som vi måste gå till botten med.

Utveckla polisens arbetssätt

I varje lokalpolisområde ska det finnas en brottsofferstödjande person. Den som anmäler ett brott kan på så sätt tidigt få hjälp och stöd. Brottsofferstödjaren bör helst vara en person från brottsofferjouren eller någon annan förening, men det kan också vara en socialsekreterare från kommunen.

Polismyndigheten i Uppsala län var först i landet med en enhet med fokus enbart på brottsoffren. Brottsofferenheten startade 2003 och består till hälften av poliser och till hälften av civila, bland annat psykologer, jurister och kriminologer. Syftet med enheten är att utveckla hela myndighetens brottsofferstödjande och brottsförebyggande arbete samt att utveckla alla anställdas arbete i dessa frågor. Det handlar bland annat om att utveckla samverkansformer, finna rutiner, bedriva utbildning samt att genomföra kartläggningar och utvärderingar.

Relativt små förändringar i polisens arbets sätt kan göra stor skillnad för att brottsoffret ska orka medverka i en utredning. Exempelvis kan polisen hålla förhör hemma hos den utsatta. Varje polisman har ett viktigt ansvar i det brottsofferstödjande arbetet.

I Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökning 2016 framkommer att betydligt fler är nöjda med Polisens bemötande och tillgänglighet än med den information som de fått om ärendet och med polisens effektivitet vad gäller förmågan att utreda brottet.

Det är angeläget att säkerställa att Polisens ökade resurser går till kärnverksamheten, fler i yttre tjänst och fler utredare. Vidare är det viktigt att renodla polisens arbetsuppgifter och exempelvis förenkla avrapporteringssystemet, som i dag stjälar tid från andra arbetsuppgifter. På så sätt kan informationen till brottsoffer förbättras och utrednings-effektiviteten öka.

Kunskapslyft för professioner som kommer i kontakt med unga brottsoffer

Ett kunskapslyft ska genomföras inom de professioner som ofta kommer i kontakt med unga brottsoffer.

Rättsväsendet, skolan, sjukvården och socialtjänsten behöver bli bättre i sitt bemötande av brottsoffer. Många unga brottsoffer kränks av bli ifrågasatta av de vuxna som har till uppgift att hjälpa dem. I utbildningarna till de yrken som kommer i kontakt med unga brottsoffer bör det läggas in moment om bemötande av barn och unga som utsatts för brott. Det behövs också en löpande fortbildning bland dem som redan arbetar inom dessa yrken. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Utredning, uppföljning och återkoppling till brottsoffer

Den som utsatts för ett brott ska automatiskt kontaktas av polisen efter tre månader. Under riksdagsåret 2015/16 tillkännagav riksdagen för regeringen att regeringen ska återkomma till riksdagen med en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits för att förbättra brottsutredningen, uppföljningen och återkopplingen till brottsoffer. Regeringen har återkommit med en redogörelse i skrivelse 2016/17:75.

Regeringen hänvisar till ändringar i förundersökningskungörelsen (1947:948) som bland annat innebär en stärkt informationskyldighet till målsäganden generellt under förundersökningen, till exempel med information om den fortsatta handläggningen av ärendet. De har också gett ett uppdrag till Brottsoffermyndigheten om digital information och anser därmed punkten slutbehandlad. Uppdraget redovisades 31 maj 2017, men få av de rekommendationer som Brottsoffermyndigheten kommer med är genomförda. Till exempel är varken Polisen, Kriminalvården eller domstolarna anslutna till tjänsten Mina meddelanden, detta trots att andra myndigheter som behandlar känslig information, som Socialstyrelsen, Kronofogden och Migrationsverket är det. Inte är det heller Brottsoffermyndigheten fått uppdrag att verka för att information till brottsutsatta som presenteras på rättsväsendets webbplatser blir mer likformig och omfattar en beskrivning av hela rättsprocessen eller att ta fram myndighetsgemensam webbinformation riktad till brottsutsatta i regleringsbrevet för 2018. Regeringen har helt enkelt gett myndigheten ett uppdrag vars rekommendationer de sedan valt att strunta i. Dessa bör snarast följas upp.

Kristdemokraterna menar att den som polisanmält ett brott ska erbjudas rutinmässig kontakt med en brottsofferstödare. Det är inte säkert att det är direkt efter brottet som den drabbade känner att hon eller han behöver stöd. Därför bör den som polisanmält kontaktas efter tre månader och få återkoppling om vad som hänt med utredningen och återigen få information om möjligheten att träffa en brottsofferstödare.

Polisen behöver bli bättre på att lämna information om vad som händer med utredningen av brottet och vilka åtgärder som vidtagits med anledning av anmälan. För det fall att polis och åklagare avstår från att utreda brottet bör brottsoffret få information om varför detta har gjorts. Till följd av riksdagens tillkännagivande gav regeringen under 2016 Brottsoffermyndigheten i uppdrag att kartlägga brottsutsattas behov av stöd under brottmålsprocessen och analysera i vilken utsträckning dessa behov kan tillgodoses genom digitaliseringens möjligheter. Uppdraget redovisades i maj 2017.

Resultatet från Brottsoffermyndighetens kartläggning visar att brottsoffer haft svårt att ta till sig information och att de upplevt att de inte fick den information som de behövde vid det aktuella tillfället. I efterhand har det dock visat sig att de fått informationen, men i en standardiserad form.

En viktig slutsats, enligt Brottsoffermyndighetens generaldirektör, var att brottsoffer även kan få för mycket information och att informationen inte alltid är relevant i det enskilda fallet. Informationen behöver därför struktureras och anpassas. Det bör ges regeringen till känna.

Säkerställ kvalitet i brottsofferstödet

Kommunerna ska vara skyldiga att finansiera professionellt brottsofferstöd skilt från socialtjänsten. Stödet till brottsoffren fungerar idag olika bra i olika kommuner. Kommunerna har, enligt socialtjänstlagen, ett ansvar för att ge stöd åt brottsoffer och deras anhöriga men i praktiken gör kommunerna olika tolkningar. Vissa kommuner låter socialtjänsten sköta stödet till brottsoffren, vilket är olyckligt eftersom de främst arbetar med gärningspersonerna. Många kommuner ger bidrag till brottsofferjourerna och/eller kvinnojourerna på orten. Vid svårare brott behövs kunskap om kris- och traumabehandling samt rättsliga frågor och försäkringsfrågor. Kommunerna bör vara skyldiga att finansiera professionellt brottsofferstöd skilt från socialtjänsten. Stödet kan ges av anställda i ideella föreningars regi eller av kommunen själv. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Viktimologisk forskning

Den viktimologiska forskningen i Sverige ska stärkas. Forskning kring brottsoffer, även kallad viktimologisk forskning, pågår sedan 2002, då Brottsoffermyndigheten på regeringens uppdrag startade det första viktimologiska forskningsprogrammet i Sverige. I många länder är viktimologi idag en väl etablerad akademisk disciplin, vilket ännu inte är fallet i Sverige. Undervisning om brottsoffer ges endast på ett fåtal ställen i grundutbildningarna och det finns få viktimologiska specialkurser tillgängliga. Den forskning som hittills bedrivits har huvudsakligen varit av kartläggande natur och den behöver fördjupas. Man kan ännu inte finna någon uttalad viktimologisk forskningsmiljö i Sverige, även om arbete pågår i den riktningen på några platser. Regeringen bör

ge Brottsoffermyndigheten i uppdrag att utveckla den viktimologiska forskningen. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Information om möjligheten att överpröva nedlagd förundersökning

Beslut om att en förundersökning har lagts ner ska innehålla information om på vilka grunder beslutet har fattats och hur man kan begära att beslutet överprövas. Idag underrättas brottsoffret när en förundersökningsledare (polis eller åklagare) fattat beslut om att en förundersökning lagts ner. Det finns en möjlighet att begära en omprövning/överprövning av beslutet men det är ovanligt att det sker. Det finns idag inte information om möjligheten till överprövning på det besked som brottsoffret får.

Fortsatt maktlöshet efter brottet

Förvirring och kaos är vanliga och naturliga reaktioner hos brottsoffer. Tyvärr förstärks dessa inre tillstånd också ibland av en lika kaotisk yttre situation. Många brottsoffer vet inte när, hur och av vem de kan få hjälp. Samordningen är ofta bristfällig mellan olika instanser såsom sjukvård, polis, rättsväsende, brottsofferjour, försäkringsväsende och socialtjänst. Effektiv hjälp till brottsoffer måste därför bygga på ett nära och väl fungerande samarbete.

Om det går så långt att den skyldige blir fälld i domstol och döms att betala skadestånd är det inte alls säkert att den brottsdrabbade får några pengar. I stället måste brottsoffret ge sig i kast med en byråkratisk process för att få pengar från sitt försäkringsbolag eller från Brottsoffermyndigheten.

Automatisk utbetalning av skadestånd

En brottsutsatt bör få skadestånd av den som har begått brottet. Det är dock inte rimligt att, som ofta sker i dag, den brottsutsatte själv tvingas ägna både tid och kraft för att få sin självklara rätt. Personer aktiva inom brottsofferstödet vittnar om att brottsoffret ofta inte vet hur de ska få sitt skadestånd.

När ett skadestånd har dömts ut i en domstol går ärendet i dag automatiskt vidare till Kronofogden som kontaktar brottsoffret med förfrågan om denne vill ge Kronofogden i uppdrag att driva in skulden. Om den skyldige har tillgångar ser Kronofogden till att brottsoffret får skadeståndet utbetalat till sig. Om Kronofogden kommer fram till att det inte finns något att utmäta återkommer fogden till brottsoffret och meddelar detta. Brottssoffret kan då vända sig till sin hemförsäkring. Vissa försäkringsbolag använder sig inte av skadeståndsrättsliga bedömningar utan betalar ut schablonbelopp. Om schablonbeloppet inte motsvarar praxis kan brottsoffret ansöka om resterande del (upp till praxis) från Brottsoffermyndigheten. När brottsoffret söker ersättning via hemförsäkringen eller Brottsoffermyndigheten dras alltid självriskan på 1 500 kronor. Om gärningsmannen har en låg inkomst och kan betala, men inte allt på en gång, drivs beloppet in under en utdragen tid. I vissa fall går Brottsoffermyndigheten då in och förskotterar en brottskadeersättning så att brottsoffret ska slippa vänta på pengarna. Systemet med att kronofogden automatiskt kontaktar brottsoffret angående skadeståndet tycks inte fungera tillförlitligt i hela landet. En skuld till staten skrivs aldrig av. Det ska

vara statens uppgift att kräva in pengarna. Detta kan lämpligen ske genom att domstolen skickar ett inbetalningskort, och om den dömd inte betalar överlämnas ärendet till kronofogden för indrivning. I Norge finns sedan 1976 regler liknande det som här föreslås. Kristdemokraterna vill att en utredning tillsätts med syfte att skadestånd bör betalas ut direkt från staten till brottsoffret när en dom vunnit laga kraft. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Inför civilkuragelagstiftning

I en undersökning från Brå (2000:6) uppgav en fjärdedel av pojkar som blivit rånade att det funnits vuxna i närheten som inte ingrep trots att de förstod vad som pågick. Enligt samma rapport utfördes hälften av alla ungdomsrån på dagtid i miljöer där vuxna var närvarande. Enligt en tidigare undersökning från Umeå universitet fanns det vittnen till 45 procent av de brott de deltagande ungdomarna utsattes för, men ingen hade ingripit.

Att vuxna ofta finns på plats utan att ingripa utgör ett svek från vuxenvärlden. För att minska antalet brottsoffer bland ungdomar är det alltså viktigt att vuxna kliver fram och avstyr brott när de pågår.

Det finns i svensk lag inte någon allmän skyldighet att hjälpa en person i nöd. Kristdemokraterna verkar för att ändra på det. Vi har länge förespråkat att Sverige ska införa en så kallad civilkuragelag. En civilkuragelag skulle göra var och en skyldig att hjälpa en medmänniska i nöd, utifrån situationen och sina egna förutsättningar. Det handlar inte om att avbryta våldsamma slagsmål med risk för sitt liv. Men de flesta av oss kan kalla på hjälp genom att ta upp mobilen och larma. Att vi inte redan har en motsvarande lag ser vi som en stor brist i lagstiftningen.

Det finns i dag ingen allmänt gällande plikt i svensk rätt att bistå den som befinner sig i fysisk fara eller som löper risk att få sin egendom skadad. Ett exempel som synliggör problemet är en otäck badolycka som skedde sommaren 2015, där en femårig pojke förolyckades. Det rapporterades att när räddningspersonal kom till stranden och bad om hjälp att hitta pojken som var försvunnen vägrade ett flertal att hjälpa till. Historien är ofattbar.

Handlingspliktsutredningen kom fram till att Sverige inte bör införa en lag som kriminaliserar människor som inte agerar i situationer där en person är nödställd. Detta är beklagligt. Utredaren menade att en sådan lag inte skulle få någon nämnvärd effekt utan istället skulle kunna leda till att fler avstod från att anmäla brott, vittna om övergrepp eller olyckshändelser därför att de inte gjort tillräckligt för att hjälpa. Ett utkast till lagförslag formulerades dock: ”Böter eller fängelse i upp till två år ska enligt modellen kunna följa för den som låter bli att bistå någon som befinner sig i allvarlig fara för liv, hälsa eller trygghet till person. Ansvar ska utdömas bara om underlåtenheten med hänsyn till omständigheterna är uppenbart oförsvarlig. Härigenom tydliggörs att den som av fruktan för sin egen säkerhet avstår från att ingripa inte riskerar att straffas.”

I flertalet andra länder i Europa såsom Norge, Finland, Tyskland, Frankrike, Belgien, Schweiz och Danmark finns redan en motsvarighet till en civilkuragelag. Det som i andra länder är en självklarhet är inte en självklarhet i Sverige. Självklart skulle de flesta av oss hjälpa en medmänniska i nöd. Kanske skulle en lag enbart ha marginell effekt på människors beteende. Men det skulle ge en tydlig vägledning om vad som är rätt att göra. Det skulle även kunna vara ett stöd för människor att agera. Vi menar att det skulle vara av vikt för människor som är i nöd, och brottsoffer som utsätts för brott,

om personer som ser eller uppmärksammar situationen var skyldiga att ingripa efter omständighet och förmåga. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Stödcentrum för unga brottsoffer

Kristdemokraterna vill att verksamheten med stödcentrum för unga brottsoffer byggs ut till att omfatta hela landet.

Kring millennieskiftet startades Sveriges första stödcentrum för unga brottsoffer. Därefter har liknande stödcentra spridits över landet. Dessa stödcentrum drivs av olika kommuner och har frivilliga stödpersoner kopplade till sig. I Stockholms län är stödcentren placerade vid polisstationerna. Den unge brottsutsatte får en stödperson som är jurist och kan förklara hur rättsväsendet fungerar och varför exempelvis åklagare och domstolar agerar som de gör. Stödcentrum kan också erbjuda medling mellan brottsoffer och förövare.

Föräldrar som får veta att deras barn drabbats av brott känner i grund och botten samma sak som det drabbade barnet: chock, förlorad trygghet, att vara kränkt, skuld-känslor, oro inför framtiden. Därför får även föräldrar samtalsstöd av Stödcentrum för unga brottsoffer.

Stödcentrum för unga brottsoffer bör få ökat stöd. Verksamheten bör byggas ut så att den omfattar hela landet. Flera kommuner kan samverka om ett centrum. Kommunerna ska vara skyldiga att tillse att stödcentrum finns för unga som utsatts för brott.

Gör det möjligt att vittna anonymt

Att vittna är en samhällsplikt i Sverige. Den som inte infinner sig i rätten för att vittna kan hämtas av polisen, bli skyldig att betala vite eller ersätta andra kostnader som tillkommit domstolen för att en rättegång fått ställas in när ett vittne inte dykt upp. Det finns få legitima skäl att inte inställa sig som vittne. Sverige domstolar listar dessa som avbrott i allmänna kommunikationer, plötslig sjukdom (för vilken läkarintyg alltid krävs) eller andra hindrande omständigheter som var omöjliga att förutse. Arbete eller semesterresa godkänns inte för frånvaro. Inte heller godtas rädslan för repressalier som skäl för att avstå att vittna. Ändå är repressalier en högst verklig företeelse. Exempelvis detonerades en bomb utanför ett hus i Staffanstorps i februari 2018. Huset tillhörde en familj som vittnat mot en gängkriminell. Sex veckor efter att en man blivit dömd för ett mord i Hallonbergen bröt sig ett flertal maskerade män in hos vittnet och mördare honom och hans fru. Två minderåriga barn blev föräldralösa för att deras pappa gjort sin samhällseliga plikt. Vittnesplikten är en viktig grundbult i rättssystem, men den utmanas av element i samhället som vill etablera parallella rättsstrukturer eller stoppa enskilda rättegångar. Varje år anmäls cirka 5 000 fall av övergrepp i rättssak i Sverige. Siffran har legat relativt stabilt, men det ska sägas att antalet lagförda för brottet ökade med 70 procent mellan 1996 och 2006. Men brottstypen har blivit mer och mer uppmärksam i och med polisens rapporter om de särskilt utsatta områdena. Där lyfter de att förekomsten av övergrepp i rättssak är vanlig i alla undersökta områden. Det handlar om direkta hot och våld i samband med brottet, att personer söks upp efter brottet eller att de erbjuds ekonomisk ersättning för att inte delta i rättsprocessen. Även Brottsförbyggande rådet har uppmärksammat fenomenet i rapporten Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (BRÅ 2018:6). Där skriver de att det ”syns tydligast” i deras

intervjuer är just övergrepp i rättssak och att ”skrämselkapitalet svävar också över området, där vissa kriminella uppvisar territoriella anspråk, på bekostnad av boende och företagare”.

I en annan undersökning från Brå var de vanligaste skälen till att ungdomar inte anmält brott att de inte trodde att polisen kunde få fast gärningsmannen, att de ändå inte skulle få tillbaka det stulna samt att gärningsmannen ändå inte skulle få något straff. Cirka 30 procent uppgav att de var rädda att gärningsmannen skulle få reda på att de gått till polisen och anmält brottet. Ofta känner den som utsatts också skuld och skam, i synnerhet om offret varit påverkat av alkohol eller droger vid brottstillfället.

När det gäller ungas obenägenhet att vittna tycks föräldrarna spela en stor roll; i en enkätundersökning uppgav 58 av 70 polismän att de varit med om att föräldrars oro fått barnet att inte stå fast vid sin berättelse om brott.

Många känner en stor oro inför att vittna. Det gäller särskilt vittnesmål som rör gängbrottslighet och grov organiserad brottslighet. Det är ett nederlag för hela samhället när människor tystnar av rädsla för repressalier. Därför föreslår vi stärkt vittnesstöd i vårt budgetalternativ som redovisas i utgiftsområdesmotion 4 Rättsväsendet. Vi ser också ett behov av att pröva möjligheten att vittna anonymt.

Sven-Erik Alhem, ordförande för Brottsofferjouren Sverige och f.d. överåklagare, sa i en intervju med Sveriges Radio Ekot (18/6 2015) att situationen är så allvarlig att möjligheten att i vissa fall kunna vittna anonymt bör införas i Sverige. ”Under årtionden kämpade jag emot det, men jag har ändrat mig. För jag ställde mig själv frågan om jag är beredd att ställa upp som vittne även under de allra mest extrema situationer. Och när jag inte kunde svara ett entydigt ja på den frågan, så kan jag inte begära det heller av andra”, sa Sven-Erik Alhem till Ekot.

I Danmark, Norge och Nederländerna är det möjligt att i vissa exceptionella situationer ha anonyma vittnesmål. Möjligheten är också godkänd av Europadomstolen, givet att det rör sig om speciella omständigheter. Hoten mot rättssäkerheten är därför inte av den vikt det tidigare anförts av andra politiska partier. Möjligheten att vittna anonymt i vissa specifika typer av brottmål bör prövas i Sverige. Det kan exempelvis vara när det finns allvarliga hot från gäng. Vi föreslår att en utredning tillsätts för att möjliggöra för vittnen att, i vissa fall, avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar.

Andreas Carlson (KD)

Robert Halef (KD)

Mikael Oscarsson (KD)

Lars Adaktusson (KD)

Ingemar Kihlström (KD)

Tuve Skånberg (KD)